

Jatkolausunto ohjelmistopatenteista asiassa

U 45/2002 vp

12.3.2004

Ville Oksanen

Oik. kand, puheenjohtaja
Tietotekniikan tutkimuslaitos HIIT
Electronic Frontier Finland - EFFI ry

Tapani Tarvainen

Yli-insinööri, varapuheenjohtaja
Jyväskylän yliopisto
Electronic Frontier Finland - EFFI ry

Electronic Frontier Finland - EFFI ry on perustettu käyttäjien ja kansalaisten oikeuksien puolustamiseen Internetissä. Yhdistys pyrkii vaikuttamaan mm. sananvapautta, tekijänoikeuksia ja tietokoneohjelmien patentointia koskeviin lainsäädäntöhankkeisiin Suomessa ja Euroopassa. Lisätietoja EFFI:n kotisivulta osoitteessa <http://www.EFFI.org/>.

Tiivistelmä

Kauppa- ja teollisuusministeriö (KTM) ei esitä jatkolausunnossaan mitään uusia perusteita ohjelmistopatenttien puolesta, vaan samat argumentit löytyivät, tosin huolellisemmin muotoiltuna, jo alkuperäisestä esityksestä. KTM ei perustele tälläkään kertaa, miksi EU:n tulisi hyväksyä tieteellisten tutkimusten valossa taloudellisesti järjetön puhtaiden ohjelmistojen patentointi. KTM ei myöskään näytä lainkaan ymmärtäneen tai ainakaan uskoneen todeksi niitä ongelmia, joita EU-parlamentti lähetti korjaamaan tehdyillä muutoksilla. EFFI:n vakaan näkemyksen mukaan Suomen tuleekin vaatia EU-parlamentin kannan käyttämistä pohjaesityksenä jatkoneuvotteluissa.

Patentoinnin kannattajat ja vastustajat

Electronic Frontier Finland (EFFI) ei usko yleisesti ottaen auktoriteettiargumenttien käyttöön. Koska KTM ilmeisen tarkoitushakuisesti listaa oman jatkolausuntonsa alussa talousvaliokuntaan kutsutut tahot, olemme kuitenkin pakotettuja muistuttamaan, että ohjelmistopatentteja vastustetaan huomattavasti laajemmin kuin kyseinen lista antaa ymmärtää. Kuvaavaa on, että **tunnetuimmat suomalaiset ohjelmoijat** (Linux käyttöjärjestelmän kehittäjä Linus Torvalds ja maailman käytetyimmän tietokantaohjelman MySQL:n kehittäjä Michael Widenius) kumpikin vastustavat voimakkaasti ohjelmistopatentointia, koska he näkevät arkipäiväisessä työssään, **mitä konkreettista haittaa patenteista on**. Ohjelmistopatentteja vastustavat verkkoadressit ovat keränneet ennätysmäisesti osallistujia. Esimerkiksi Foundation for a Free Information Infrastruktuuren (FFII) vetoamuksessa on tällä hetkellä yli 300 000 allekirjoittajaa, minkä lisäksi vetoamukseen on sitoutunut vielä 5000 yritystä ympäri Eurooppaa.

On täysin luonnollista, että jo markkina-asemansa varmistaneet suuryritykset ja niitä edustavat järjestöt puolustavat ohjelmistopatentteja, koska **niiden avulla kyetään pitämään kiusalliset nousevat haastajat pois markkinoilta**. Esimerkiksi Nokia-ilmiötä ei olisi voinut koskaan tapahtua, jos ennen Nokiana telekommunikaatioalan maailmanmarkkinoilla olleet isot pelurit olisivat voineet käyttää nykyisen kaltaisia valtavia patenttisalkkujaan uusia yrityksiä vastaan.

Harmonisaation kohde ja taso

Parlamentin valitsema linja tarkoittaisi merkittävää muutosta nykyiseen tulkintalinjaan. EFFI:n kantana on, että **kyseinen muutos on sekä suotava että selkeä**. Emme lähde kiistelemään siitä miten eri sanoja on tulkittu patenttijärjestelmän sisällä tai tulisi tulkita, koska kyseinen keskustelu muistuttaa mielestämme enemmän keskiaikaista kasuistista väittelyä nuppineuloista ja enkeleistä eikä se johda mihinkään. Emme myöskään halua lähteä sekoittamaan tekijänoikeutta tähän kysymykseen, koska sillä ei ole varsinaista vaikutusta nyt käsiteltävänä olevaan asiaan. Sen sijaan yksinkertaisesti esitämme, että **harmonisaatiossa pitäydyttäisiin parlamentin valitsemalla linjalla**, jonka mukaan pelkän tietokoneohjelman kirjoittaminen tai levittäminen ei voi koskaan kuulua patenttoinnin piiriin.

Liiketoimintamenetelmien patentointi

Tässä kohtaa yhdyimme ministeriön näkemykseen, jonka mukaan liiketoimintametoille saa tällä hetkellä liian helposti Euroopan patenttitoimistosta (EPO) patentin. Erityisen huolestuttavaa on, että EPO:n kriteerinä on jälleen kerran ”as such” – ”sellaisenaan”. Tämä semanttinen ”määritelmä” on osoittautunut merkityksettömäksi ohjelmistojen kohdalla.¹ Kysymys liiketoimintamenetelmien patentoinnista ei ole kuitenkaan keskeinen nyt käsiteltävän direktiivin kannalta. Se voi sen sijaan johdattaa päättäjiä harhaan: liiketoimintamenetelmien jättäminen patenttoinnin ulkopuolelle ei ole minikäänlainen myönnytyks tai kompromissiehdotus ohjelmistopatenttien kannattajilta vaan palvelee myös heidän etujaan.

Mitä parlamentin äänestystulos tarkoittaisi Euroopalle?

KTM yrittää jatkolausunnossa parantaa argumentaatiotaan ohjelmistopatenttoinnin taloudellisesta hyödyllisyydestä. Valitettavasti lausunnon antajat **eivät ole tutustuneet asiasta maailmalla käytyyn taloustieteelliseen keskusteluun**. Hyvänä osoituksena tästä on käytetyt lähteet (suomalaiset Haarmanin sekä Oeschin ja Pihlajamaan perusoppikirjat juristiopiskelijoille)², joilla ei ole mitään tekemistä innovaatiotutkimuksen tai ohjelmistopatenttien taloudellisten vaikutusten kanssa. Aiheesta on julkaistu myös Suomessa vakavasti otettavaa tieteellistä tutkimusta (esimerkiksi Suomen Pankin ekonomisti Takalo). Voidaankin lähinnä ihmetellä, miksei asiasta ole teetetty tieteelliset kriteerit täyttävää politiikkaselvitystä, jossa olisi tutkittu ja esitetty perusteellisesti ohjelmistopatenttoinnin taloudelliset vaikutukset Suomen kansantaloudelle. Aikaa ja resursseja tähän olisi ollut riittävästi, koska asia on ollut vireillä jo useita vuosia.

EFFI pitäytyy edellisessä kannassaan, jonka mukaan alan johtava tieteellinen tutkimus³ osoittaa kiistatta, että ohjelmistopatentoinnista ei ole osoitettavaa hyötyä alan innovatiivisuudelle ja että sillä on sen sijaan negatiivinen vaikutus markkinoiden toimintaan huolimatta kilpailuoikeuden asettamista rajoituksista.

Toisin kuin KTM esittää, kilpailuoikeudesta ei ole apua patenteista koituvien markkinahäiriöiden korjaamisessa. Ensinnäkin patenttoinnin perustarkoitus on juuri antaa hyvin laaja yksinoikeus keksinnön kaupalliseen käyttöön. Toiseksi ohjelmistosektorilla alan kehitys on niin nopeaa, että kilpailuoikeudelliset mekanismit ovat joka tapauksessa aivan liian hitaita tehokkaaseen sääntelyyn.

Emme siis argumentoi yleisesti patenttijärjestelmää vastaan vaan ainoastaan sen ulottamista puhtaiisiin ohjelmistoihin. Toisin sanoen, tässä tapauksessa mielestämme ”yksi koko ei sovi kaikille”.

Tietokoneohjelman liittäminen patenttihakemukseen

¹ Kuten KTM:n lausunnossa todetaan: ”...tietokoneella toteutettuja patenteja on olemassa kymmeniä tuhansia”

² Viitteet on lisätty kohtaan ehkä EFFI:n edellisessä lausunnossa olleen kritiikin vuoksi: ”Kuvaavaa on myös, että KTM joutuu vetoamaan Lissabonin tavoitteisiin yrittäessään osoittaa ohjelmistopatentoinnista luopumisen negatiivisia vaikutuksia kilpailukyvyille sen sijaan että siteerattaisiin tieteellisiä julkaisuja asiasta.”

³ Esim: “Is there really a good economic rationale for an EU Directive on Software Patents?” Paul A. David, Dominique Foray, Bronwyn H. Hall, Brian Kahin, and W. Edward Steinmueller. Working paper 14 July 2003.

”An Empirical Look at Software Patents”, J. Bessen R. M. Hunt 2003

Navigating the Patent Thicket: Cross Licences, Patent Pools, and Standard-Setting, C. Shapiro, 2001

Eräs keskeisimmistä patenttijärjestelmän ajatuksista on, että sen avulla keksinnöt tulevat julkiseksi ja tieto välittyy näin yhteiskunnalle. Tietokoneohjelmien kohdalla ohjelmakoodi on täsmällisin tapa kuvata jokin tietty keksintö. Valitettavasti tietokoneohjelmia koskevissa patenttihakemuksissa käytetään erikoistunutta terminologiaa, jonka ymmärtäminen on lähes mahdotonta muille kuin patenttiasiamiehille. Näin ollen ohjelmistopatentit eivät täytä julkaisemiskriteeriä.

Ohjelmakoodin tärkein ominaisuus on abstraktioiden käyttö. Esimerkiksi kuvan näyttöruutuun piirtämiseen liittyviä komentoja ei koodissa koskaan esitetä yksittäisten pisteiden käsittelemisenä vaan käytetään abstraktimpia käsitteitä, aivan kuten puhekielessäkin. Kukaan ei sano toiselle "ota kynä, paina se paperiin ja siirrä kättä 8 senttiä vasemmalle" vaan "piirrä viiva". Näin toimivat myös ohjelmointikielet. Kaikki keksintöön liittymätön koodi voidaan, ja olisi luettavuuden vuoksi myös suotavaa, korvata tällaisilla abstraktioilla. Vaatimus konkreettisesta toteutuksen kuvaamisesta jonkinlaisella ohjelmakoodilla ei siksi pakota ketään paljastamaan liikesalaisuuksina pidettäviä, patenttiin liittymättömiä osia ohjelmistaan tai edellytä, että ohjelma olisi täysin valmis ja käyttökunnossa patenttia haettaessa. Mikäli puhtaiden ohjelmistojen patentoinnista luovutaan, tämä kysymys on kokonaisuudessaan kuitenkin vähemmän merkittävä.

Kolmiportainen testi

KTM viittaa lopuksi lausunnossaan EFFI:n kolmiportaiseen testiin hyvälle direktiiville. Ministeriö näyttää päätyvän EFFI:n kanssa samaan lopputulokseen - nykytilanne ei täytä selvästikään testin kriteerejä. Testin varsinaista tarkoitusta ei kuitenkaan haluta ymmärtää. Testillä ei kritisoida patenttirikkomuksen käyttöä tuomioistuimissa. Sen sijaan testin avulla voidaan yleiskielisiä termejä käyttäen selvittää, onko puhtaiden ohjelmistopatenttien myöntäminen ja käyttö estetty ja voiko siitä huolimatta vielä patentoida keksintöjä, joissa yhtenä osana on tietokoneohjelma. EFFI:n kanta oli ja on edelleen, että näillä kahdella edellytyksellä direktiivi on parhaiten Euroopan edun mukainen.

Millainen Suomen neuvottelutavoitteen tulisi olla?

Suomalaisten patentoinnin kannattajien kannat ovat kiitettävän yhtenäisiä. Nykyinen täysin lainsäädännön kirjaimen vastainen menettely tulee harmonisoida EU:n käytännöksi. Samalla Euroopan parlamentin tekemät ”*epäloogiset*” muutokset tulee hylätä kokonaan tehdyn ”*kompromissiesityksen*” mukaisesti, joka on itse asiassa radikaalimpi kuin komission alkuperäinen pohjaesitys.

EFFI toivoo, että nyt päätöstä tehdessä **katsottaisiin kuitenkin kokonais kuvaa**, joka on paljon monimutkaisempi kuin patentoinnin kannattajat haluavat tunnustaa. EU:n parlamentissa tämä tehtiin ja lopputulos oli **todellinen kompromissi**, jossa huomioitiin **koko yhteiskunnan edut**. Toisin sanoen, EFFIn mielestä:

Suomen tulee tukea EU-parlamentin kannan käyttämistä neuvotteluiden pohjana. Tarvittaessa direktiivin pykäliin tulee voida tehdä teknisiä korjauksia, joilla ei kuitenkaan muuteta direktiivin asiallista sisältöä. Direktiivin hyväksymisen jälkeen puhtaan ohjelmiston patentoinnin tulee olla mahdotonta.